

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Modstandskampen 1940 - 45

2 · Juni 2007

Gestapofanger
Krigssejlere
Modstandsfolk

LANDSFORENINGEN
ERHVERVSHÆMMEDE
FRA FRIHEDSKAMPEN

HORSERØD
FRØSLEV
DACHAU
HANNOVER-STÖCKEN
NEUENGAMME
SACHSENHAUSEN
STUTTHOF
BUCHENWALD
THERESIENSTADT
RAVENSBRÜCK

Modstand - vist nytter det...

Modstandskampen 1940 - 45

Gestapofanger Krigssejlere Modstandsfolk

Landsforeningen Erhvervshæmmede fra Frihedskampen

Formand: Alfred Andersen, Bregnevej 7, 5220 Odense SØ, tlf. 66 11 58 69.

Næstformand: Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14, 4000 Roskilde, tlf. 46 75 77 13.

Sekretær: Kaj Christensen, Bernadotteparken 65, 4000 Roskilde, tlf. 38 19 68 06.

Kasserer: Birthe Fuglsang, Strandbakkevej 28, 8250 Egå, tlf. 86 22 40 46.

Elsebeth Amdrup Larsen, Rugmarken 61, 3060 Espergærde (indvalgt på landsmødet)

Modstandskampens Bladudvalg

Formand: Alfred Andersen, Bregnevej 7, 5220 Odense SØ, tlf. 66 11 58 69.

Udvalg: Peter Eigenbroth, Anne Magrethe Olsen.

Indlæg dækker ikke nødvendigvis foreningens eller redaktionens synspunkter.

(Eftertryk tilladt mod kildeangivelse)

Redaktion

Peter Eigenbroth, *Ansv. redaktør*

Østergade 35, Postboks 56, 9690 Fjerritslev, Tlf. 98 21 22 00 Fax 98 21 24 31

Mail: peter@fjerritslev-tryk.dk

Abonnement, bladregnskab og annoncer

Anne M. Olsen, Ternevej 39, Snekstrup, 5210 Odense NV, Tlf. 66 16 56 30

Tryk

Fjerritslev Tryk A/S

Pris

200 kr. Udenlandske abonnenter 250 kr.

Næste nummer

er planlagt til september 2007. Deadline herfor er 15. august.

Kammeraternes Hjælpefond

Selvejende institution, stiftet 1945

Forretningsudvalg:

Formand: Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67, 2770 Kastrup. Tlf. 32 51 50 13

Næstformand: Martin Frøland, Ellemosevej 107, 2900 Hellerup, tlf 39 68 11 525

Sekretær: Aase Beck Eigenbroth, John F. Kennedys Plads 4, 9000 Aalborg. Tlf. 98 12 32 31.

Kasserer: Poul Brandt, Engbovej 104, 2610 Rødovre. Tlf. 36 41 33 24.

Giro: 1000 780

Vennekredsens Rekreativsfond

Grundlaget for Rekreativsfonden er: Salg af frimærker med overpris i 1985 til fordel for Frihedskampens Ofre samt Tipsmidler og andre Fonde i årenes løb. Fondens midler vil kunne søges af alle danske statsborgere, der er – eller vil kunne – anerkendes i henhold til lov om erstatning til besættelsestidens ofre – paragraf 1.a.

Ansøgningskema vil blive fremsendt ved henvendelse til kasserer Cornelius Olsen, Gammelgårds Alle 111, 2665 Vallensbæk Strand, tlf. 43 54 78 36

Bladet har fået ny redaktør

Samarbejdet med vores tidligere redaktør, Claus Arboe Rasmussen, er ophørt, og i stedet har direktøren for bladets trykkeri i Fjerritslev, Peter Eigenbroth, påtaget sig ansvaret, så for fremtiden skal artikler til bladet sendes til ham.

Jeg har været glad for samarbejdet med Claus Arboe, som samtidig også er redaktør af Veteranernes blad. Og nu da sammenlægningen af de to blade ikke blev til noget, er det vel praktisk, at vi har hver vores redaktør. Hvad der så videre skal ske med bladet, som har godt 600 abonnenter, må vi drøfte på vores landsmøde i august, for vi er derhenne, hvor udgifter og indtægter ikke er i balance.

Alfred Andersen
Formand for bladudvalget

Jeg er glad for den tillid, som bladudvalget viste mig ved at opfordre mig til at varetage redaktørposten. Bladet Modstandskampen har altid haft en særlig bevågenhed hos vores trykkeri, efter som vi har produceret bladet siden det startede i 1995, lige som vi indtil da i mange år trykte forgængerens "Pigtraad/Gestapofangen".

Jeg er vokset op på 4. Maj Kollegiet i Aalborg, og har derved fra barnsben hørt og lært om besættelsesårene og modstandsbevægelsen. Jeg har altid haft dyb respekt for dem, der dengang – for nogle med livet som indsats – gik aktivt til kamp mod besættelsesmagten for at sikre, at vi efterfølgende har kunnet leve i frihed og demokrati.

Jeg har bevaret kontakten til kollegiet i Aalborg og er formand for støtteforeningen 4. Maj Kollegiets Venner, og jeg glæder mig over, at 4. Maj Kollegierne stadig fungerer som meget levende monumenter for frihedskampen.

Som Alfred Andersen nævner, kan bladets fremtid virke usikker, da kredsen af abonnenter pr. natur stadig indskrænkes, men jeg glæder mig til hvervet med at formidle relevant stof om aktuelle begivenheder i foreningerne, ligesom bladet fortsat meget gerne bringer beretninger "fra dengang".

Peter Eigenbroth
Ansv. redaktør

Landsmøde 2007

Som omtalt i "Modstandskampen 1940-45 1, februar 2007" afholder Sammenslutningen af Erhvervs-hæmmede fra Frihedskampen landsmøde den 22. august 2007 på Octavia Kursus- og Konferen- cecenter, Maglegårdsvej 8-10, 4000 Roskilde. Alle foreningens medlemmer er velkomne til at deltage.

Man kan deltage i hele arrange- mentet, der begynder kl. 12.00 med en frokost. På mødet om ef- termiddagen bliver der bl.a. gjort rede for foreningens køb af ferie- huset på Anholt, ligesom der er valg til bestyrelsen. Hver af de 6 lokalafdelinger kan stille med 5 stemmeberettigede delegerede; men *alle medlemmer* kan deltage.

Ønsker man ikke at deltage hele dagen, kan man begynde med festmiddagen om aftenen, hvor der er underholdning og festtale. Landsmødet slutter med natmad. Der er mulighed for overnatning.

Pris for hele arrangementet (frokost, møde, festmiddag og natmad) er 400 kr. pr. pers., for festmiddag med natmad er prisen 200 kr. pr. pers. og for over- natning pr. dobbeltværelse 200 kr. Morgenmad 65 kr. Ring eller skriv til Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14, Veddelev, 4000 Ros- kilde. Tlf.: 4675 7713 og få tilsendt tilmeldingsblanket og program.

*Mogens Henrik Nielsen
fmd. for Sjællandsafdelingen*

Fra særmelding til SMS

Der var ingen unge i Århus i 1944, der sms'ede til hinanden, men der var unge, der lyttede til budskaber af en helt anden karakter.

Fra brugeren af pseudonymet David Harleyson har jeg modtaget denne beretning:

En hilsen i 1944: Begge tanter har det godt...!

*Husk...dette er livsvigtigt: Kun et venligt
nik - aldrig et ord til de to tyske vagtposter
ved udgangsdøren...!*

Ordene kom fra min onkel. Han var forretningsbestyrer i et firma for byg- ningsartikler i Århus 1944. Over nogle kopper kornkaffe talte han til to unge mænd ved sit skrivebord. De var eng- lændere. Overlevende fra et nedskudt bombefly og bragt til min onkel af modstandsbevægelsen. Den havde fået kontakt med englænderne før tyskerne. Af gode danskere blev flyverne trans- porteret fra hjem til hjem gennem Jyl- land til Århus. Via modstandsbevægel- sen ventede englænderne nu på videre transport til Stockholm og siden Eng- land.

Bygningen, min onkel sad i, var taget af tyskerne til kontorer. Derfor var for- retningen omgivet af tyske funktionæ- rer i deres kontorer. Et genialt udspe- kuleret sted at anbringe nedskudte engelske flyvere på hjemrejse... kan man vel sige!

Så vidt jeg husker, fandt hændelsen sted mod juletid 1944. Familie og ven- ner af flyverne hjemme i England var nok meget bedrøvet over den ukendte skæbne, der var overgået besætningen i et krigsfly, meldt savnet over det tysk- besatte Danmark.

En uges tid senere sagde min onkel:

"De næste 4-5 dage bør du lytte i ra- dioen på London. Englænderne er nu på vej hjem. Hvis rejsen lykkes, kom- mer der en særmelding i radioen fra London: Begge tanter har det godt...!"

At jeg som 19-årig var meget spændt og nervøs på flyvernes vegne, siger sig selv. - De to første dage var der ingen meddelelse om "Tanter" fra London. men så: Bom, bom, bom...BOM! Tre korte og et langt, dvs. V-signalet (Vi vil vinde) i Morse-kode og speakeren: "BBC sender til Danmark i frekvenserne osv. Ken- dingsmelodi (Prins Jørgens March). Først har vi en særmelding: Begge tan- ter har det godt...!"

Som var det i går, husker jeg de glade tanker, som jeg sendte over Nordsøen til flyverne med familie og en forhå- bentlig fredelig jul sammen. Før andre fly efter jul måtte bemannes for nye togter over et nedkæmpet Tyskland.

sign. David Harleyson.

Det er et godt tegn, at unge i dag vil høre om besættelsen og frihedskam- pen, for efter de senere års løgnagtige kritik af modstandsfolk er det vigtigt at fortælle de unge, at uden modstands- folkenes indsats og de allieredes aner- kendelse var det måske endt med en sovjetisk besættelse af Danmark.

Kamma Ankjærø

Röda Korset
Humanitetens Hus

Monument for De hvide Busser

I september afsløres i Malmö et monument for aktionen med De hvide Busser. Datoen er endnu ikke endeligt fastlagt, men den vil blive bekendtgjort sammen med program på

www.humanitetenshus.se

Højtideligheden 4. maj

Af pens. vagtmester Warmi S. Hansen

Der var forår i luften, solen skinnede fra en skyfri himmel, lyngen på Store Gravfelt blomstrede og træer og buske var sprunget ud med lysegrønne blade, da medlemmer af Kammeraternes Hjælpefond mødtes med elever og lærere fra Bispebjerg skole om morgenen i Mindelunden i Ryvangen for at sætte blomster på alle grave og ved mindetavlerne i Pergolaen.

Det flotte vejr holdt, og da højtideligheden indledtes kl. 20, var 7-8.000 mødt op for at deltage.

Martin Frøland, næstformand i Kammeraternes Hjælpefond, bød velkommen og mindedes Minna Hess Taysen, der døde i september 2006. Minna Hess Taysen stiftede N. Zahles kor og deltog trofast med koret i højtideligheden den 4. maj. Også i år var koret med, nu dirigeret af Lis Vorbeck, til sammen med Hjemmeværnets Musikkorps, dirigeret af Erik Jørgensen - at gøre aftenen stemningsfuld.

To gamle modstandsfolk mødte som altid trofast op. Jørn Jensen for at bære Frihedsfanen og Mogens Henrik Nielsen for at bære Dannebrog op til Hovedmonumentet, før højtideligheden startede.

Aftenens taler var kammerherre Søren Haslund-Christensen. Vi bringer her talen i sin fulde længde:

Næstformand i Kammeraternes Hjælpefond Martin Frøland foran Monumentet.

Foråret i Danmark kan være så smukt, at man skal være varsom med at beskrive det i ord. Solen, varmen, løvspringet og de spirende blomster varsler sommerens komme og afsked med vinterens mørke og kulde. Sådan er det i aften, og sådan var det i 1945.

Jeg var 11 år og skulle i hast til Sverige, men ligger syg hos venner på vejen og hører i radio fra London "Prins Jørgens March" og frihedsbudskabet. Fra i morgen er Danmark igen frit. Lys i vinduerne, samvær med de kære, tak til de, der gav os friheden og løfter om at udnytte frihedens muligheder bedre. Et takke- og lykønskingsbrev til den gamle Kong Christian X, der var blevet et symbol og samlingspunkt for de fleste, blev sendt med barneskrift.

I årene efter er jeg og min familie ofte kommet her i Mindelunden for at huske og se frem...

Min mor var svensk, og jeg var født i Sverige. Jeg oplevede 9. april 1940 som skoledreng i Stockholm. Den korte kamp ved grænsen, og det senere samarbejde med besættelsesmagten skabte ikke megen respekt i Sverige eller udlandet i øvrigt. Som udlandsdanser dukkede man hovedet og skammede sig, der hvor Danmarks fremtid også skabes..

Min far var meget dansk, så jeg kom til Danmark i sommeren 1943 for at gå på kostskole og blive rigtig dansk.

Folkestrejkerne, 29. august, modstand mod besættelsesmagten og flådens sænkning, var klare signaler om, at nu havde man fået nok. Vi måtte markere for os selv og for omverdenen, at Danmark gik imod fascisme og nazisme, og ville kæmpe for at opnå og bevare de friheds- og samfundsidealer, vi delte med de allierede.

Vi var unge, som unge er. Vi drømte og vi morede os og lærte efterhånden livets både barske og skønne virkelighed. Deltagelse i modstandskampens illegale arbejde blev en del af livet for de ældre kammerater. Vi så dem blive studenter og feste i sommeren 1943 og 44 og kunne

mærke deres glæde over at være færdige med skolen. Nogle gik under jorden eller meldte sig til Brigaden i Sverige.

24. april 1945, få dage før befrielsen, blev en af studenterne fra sommeren 1943, der blev arresteret af tyskerne i foråret 1944, henrettet her i Ryvangen, som gengæld for drabet på en tysk soldat

Han blev 19 år. Vi blev meget stille, da vi hørte om det.

Den holdning, det mod og den handlekraft, som han og mange, mange andre viste under denne skæbnekamp for Danmark og Europa, kan vi aldrig påskønne nok.

De mange, der faldt eller led i kampen mod nazismen her og i udlandet - i modstandskamp, som sømænd eller i allieret tjeneste eller i fængsler og koncentrationslejre. De har efterladt spor, som stadig præger os, der kom efter. De vil blive ved med at være en vigtig del af vores historie og fremtid...

Vi, der var børn eller unge under og efter 2. verdenskrig og besættelsen var klart mærkede, og ville kæmpe for at det ikke kunne gentages.

Man var klar over, at omverdens indtryk af Danmark mange steder fortsat var præget af vores manglende stillingtagen og indsats i 2.

Fanererne føres ind for højtideligheden.

Børn fra Bispebjerg skole sætter blomster i frihedskampens farver ved mindetaflerne i Pergolaen.

verdenskrigs indledende år. Man var også klar over, at de allierede på det videnskabelige område havde gjort store fremskridt under krigen, og at det var livsvigtigt for Danmark at få del i denne udvikling...

Udsendelsen af Galathea 2 ekspeditionen på sin jordomsejling i årene 1950 - 52 var et led heri. Et signal om, at Danmark fortsat var et demokratisk og veluddannet land, som man kunne samarbejde med. Også et signal til de mange danske i udlandet om, at deres Danmark var med igen.

I disse år blev det også klart, at befolkningerne i Baltikum og landene

mod øst ikke fik deres frihed efter 2. verdenskrig. De blev fastholdt i ufrihed af en besættelse, som kom til at vare i 50 år. Heri lå også en trussel mod Danmark og vores frihed og demokrati. Men nu var vi bedre forberedt.

Politisk handlekraft muliggjorde, at Danmark blev medlem af en alliance, som indebar, at vi ikke som i 1940 ville stå alene. Grundlovens værnepligt muliggjorde opbygning og vedligeholdelse af en forsvarsevne, som man måtte regne med.

Gennem de 40 år, indtil Jerntæppet og Muren faldt i 1989, har titusinder af unge danske som værnepligtige eller frivillige gjort tjeneste i Hæren, Søværnet, Flyvevåbnet eller Hjemmeværnet for at uddannes til at forebygge og deltage i forsvaret mod et evt. angreb på Danmark. Mange ville helst have undgået det for at kunne blive hjemme hos familien eller kæresten og fortsætte uddannelsen eller fastholde et godt arbejde...

Men de gjorde det, og blev i hovedsagen støttet af baglandet, familie og venner. Man sejlede og fløj patruljer i Østersøområdet og deltog i øvelser i Vesttyskland.

Det var jo fortroeligt, og man måtte ikke fortælle om det hjemme. Men der blev sørget for, at man på den anden side af jerntæppet blev orienteret om den danske og vestlige indsats.

Det var først da jeg i 1990'erne besøgte landene i Baltikum og mødte de personer, som havde kæmpet for og muliggjort, at befolkningerne der

også fik deres frihed, at betydningen og vægten af Danmarks og Vestens indsats rigtigt gik op for mig. Det var ledere som Walensa i Polen og Havel i Tjekkiet, men endnu mere de mange, for os ukendte, almindelige mennesker, som med risiko for eget og familiens liv og fremtid havde deltaget i deres modstandskamp og opnået deres frihed.

De sagde, at det ofte var oplysningerne om og troen på, at Vesten og Danmark kunne og ville støtte deres kamp, som gjorde det muligt at vinde den.

De ønskede at de mange tusinder unge og ældre danske, der som værnepligtige eller frivilligt havde gjort deres indsats i eller støttet Danmarks forsvar, fik en tak også fra dem.

Vi vandt den kolde krig, som den kom til at hedde. Uden at løsne et skud. Og det er da flot. Noget vi kan være stolte af. Det var ikke fordi alle her i landet var enige om alt. Der blev både talt og skrevet for og imod, men inden for de rammer som vores demokrati har sat. Landsbyen Danmark kunne rumme og leve med det...

Men vi skal huske også i den forbindelse at rette en tak til de mange, som er begravet eller mindes her. Forskellige på så mange måder, men enige i den fælles indsats, og gode medlemmer af landsbyen Danmark. Uden deres indsats havde det heller ikke været muligt at vinde den kolde krig.

Galathea 3 er lige vendt hjem fra sin verdensomsejling med gode forskningsresultater. Ekspeditionen skulle også vise Danmarks fortsatte plads blandt de nationer, som deltager i den internationale forskning om vores alle sammens fremtid.

Blandt de ting, som træder stærkest frem, er indtrykket af ekspeditionsskibet som en velfungerende landsby, hvor personer med forskellig baggrund, uddannelse og erfaring, alder og køn, trods fordomme og forskel i ønsker og prioritering, og i stærk konkurrence arbejdede mod det for alle bedst mulige resultat.

Hvis de erfaringer kan videreføres på de mange forskellige områder, hvor fremtiden i Danmark stiller store udfordringer til os alle, er der godt håb.

Også her er vi forpligtede af mindet om de, som gav deres liv og helbred for et bedre Danmark og en bedre Verden.

Æret være deres minde...

Kammerherre Søren Haslund-Christensen taler.

4. maj arrangement

Dagen startede med godt vejr, kl. 10.30 hentede vi blomster og kranse ved Tårnly, det var de flotteste buketter og kranse med bånd i modstandskampens farver. Blomsterdesigneren, en ung kvinde, sagde til os, hun var glad for, der var nogle, der fortsatte med at mindes dem, der døde under krigen. Særligt i dag med nazister, så hun kunne fortælle børnene og de selv kunne se, der stadig er folk, der aldrig glemmer modstandsfolkene, og stadig

Foreningen fortsætter

Vi fortsætter foreningen Gestapofanger i Randers. Vor mangeårige formand stoppede ved vor ordinære generalforsamling den 22/3-07. Han og bestyrelsen mente, at foreningen skulle stoppe, men da vi stadig er nogle stykker, der har kræfter til at ære dem, der døde i kampen for friheden, fortsætter vi. Og da der ikke var flertal for nedlæggelse af foreningen, blev der valgt en ny bestyrelse.

Gerda Thallaug, Frodes hustru, blev valgt til ny formand, Ebba Hjortshøj, tidligere modstandskvinde i Randers og kasserer Marion Jensen, datter af Egon Thomassen, tidligere modstandsmænd og kz-fange i Neuengamme. Efter en ekstraordinær generalforsamling, hvor der skulle vælges nogle suppleanter, valgte Gerda Thallaug at trække sig. Martha Sørensen, bestyrelsessuppleant, kom i bestyrelsen og Ebba Hjortshøj blev konstitueret formand. Derpå blev Axel Sørensen, tidligere leder af modstandsgruppen A/S i Randers, valgt til bestyrelsessuppleant og Egon Thomassen blev revisorsuppleant.

Vi står gerne til rådighed for spørgsmål, og hvis der er interesse i foreningen, kan der rettes henvendelse til Ebba Hjortshøj, Hermann Stillingsvej 17, 8900 Randers, tlf. 86 42 77 29.

viser deres taknemmelighed til dem, der gav deres liv, for at Danmarks folk kan leve frit.

Den første blomsternedlæggelse fandt sted på Skovbakken i Randers, og her fortalte Axel Sørensen, at monumentet symboliserer fangerne fra kz-lejrene, der aldrig kom hjem. Han tænker stadig på kammeraterne fra modstandsgruppen hver dag, og de er de sidste, han sender en tanke, før han går i seng, 62 år efter krigen slutning.

Vi fortsatte på Nordre kirkegård med nedlæggelse af blomster og kranse med Mindelunden og Mindepladen for de der ikke vendte hjem efter krigen. Egon Thomassen lægger kransen ved Mindepladen, da han blev stukket som modstandsmænd og først kom til Frøslev og derpå kom i kz-lejren Neuengamme. Han kendte nogle af dem som modstandsfolk, blandt andet Fritz K. Skipper. Efter udekommendo i Neuengamme mødte han Reiner Kragh, en anden fra gruppen, og han fortalte, Skipper var død af sygdom.

Derefter tog vi til Hvidstensgruppens mindesten og nedlagde en kranse. Efter hver blomster- og kransenedlæggelse holder vi altid et minuts stilhed til at mindes og derpå synger vi "Altid frej-

Mindetavle på Nordre kirkegård

dig når du går". Det er så vemodigt hver gang at synge, men det gør også, at vi føler, de aldrig vil blive glemt og de døde for, at vi andre har frihed i dag, til at tale, tro og tænke, hvad vi vil.

Marion Jensen fortæller, at for at par år siden, da hendes mand og hun var nede og se museet i den gamle Frøslevlejr, var vi også på besøg i civilforsvarets museum. Straks vi kom ind var et deja vu, for på væggen hang en Clara Wæver broderet mindetavle. Den mindetavle broderede min far, da

Monumentet på Skovbakken i Randers

Axel Sørensen ved Hvidstensgruppens mindesten

Clare Wævers mindetafle

han var indlagt på sygehus efter krigen, og den har altid hængt i mit barndomshjem. Hver dag læste jeg verset derpå: "Kæmp for alt hvad du har kær, dø om så det gælder, da er livet ej så svært, døden ikke heller". Der gik mange år, før jeg erkendte, at sangen

Moldkjærs gravsten på Nordre kirkegård

faktisk hedder "Altid frejdig når du går", og at de andre vers siger lige så meget som mit slutvers. Det er en smuk sang med en tekst, der siger alt. Min fars mindetafle over de fem forfærdelige år læser jeg stadig, når jeg besøger ham, og den betyder stadig

lige så meget for mig nu, som da jeg var barn.

Vi fik en kop kaffe på Hvidsten Kro, hvor vi talte og mindedes dem, der ikke er mere.

Ebba Hjortshøj

Rejs med FIR til Heideruh

Fra den 3. til og med den 7 september arrangerer FIR en rejse til Tyskland. Programmet omfatter bl.a. besøg i Neuengamme og en tur til Hamburg med besøg i Thälmann Haus. Derudover bliver der arrangeret et møde med tyske antifacister og tidligere tyske spaniensfrivillige.

Pris pr. deltager: 2.500 kr. Prisen indbefatter værelse, tre måltider pr. dag og rejse med tog frem og tilbage fra Københavns Hovedbanegård (afgang klokken 11.30 - ankomst til Heideruh 17.05).

Bindende tilmelding til Anton Nielsen og Bodil Enoch senest den 1. juni 2007. Betaling af depositum - 500 kr. indbetales til Jyske Bank på konto nr.: 5012-103481-8.

Yderligere information og tilmelding: Anton Nielsen, tlf. 47 17 90 69 eller e-mail. anton.nilsen@mail.tele.dk Bodil Enoch, Tlf. 36 75 45 94 eller 38 88 28 33. E-mail: bodil.enoch@a.cirque.tv

Sammenslutningen af Erhvervshæmmede fra Frihedskampen, Sjællandsafdelingen

Rejse til Neuengamme - Meppen/Versen og Dalum

3. - 7. september 2007

Den omtalte rejse i Modstandskampen marts nr. til Neuengamme - Meppen/Versen og Dalum er nu så langt fremme i planlægningen, at vi kan tage imod tilmeldinger.

Mandag: Afgang fra København/Bernadotttegården i Roskilde til Hotel Glinde ved Bergdorf, hvor vi indkvarteres.

Tirsdag bliver der besøg i Neuengamme, hvor vi spiser frokost, inden vi kører til Hotel Engeln i Papenburg. Begge hoteller er 3-stjernede.

Onsdag og torsdag: bliver der besøg på de steder, hvor de tidligere kz-lejre Meppen/Versen og Dalum lå. Der vil også blive et besøg på et interessant museum, som har en samling, der vedrører den anden verdenskrig og Neuengammes underlejre.

Fredag hjemtur med et besøg ved mindesmærket ved Neustadtbugten

for de 7.000 omkomne kz-fanger fra Neuengamme.

Deltagerantallet er sat til max. 22. Pris pr. person i dobbeltværelse er 3.300 kr. Tillæg for enkeltværelse er 550 kr. Dertil kommer et tillæg for afbestillingsforsikring.

Hvis vi får tipsmidler, bliver der en reduktion i prisen. Prisen dækker bus, færge, moms, hotelovernatning med morgenmad og fuld forplejning (excl. drikkevarer) samt entreer i alle 5 dage. Busselskabet DITO kører turen.

Detaljeret program udsendes til alle interesserede og tilmeldte o. 15. juni

Mogens Henrik Nielsen
Nystedvej 14, Veddelev
4000 Roskilde
Tlf. 4675 7713

Forårets mærkedage

9. april – 67-året for Danmarks Betsættelse i 1940 – blev sædvanen tro markeret på Bernadottegården.

Ca. 50 mennesker var samlet ved Folke Bernadottes Mindeeg.

Vejret var, som aprilvejr er - køligt og blæsende, men dog tørt – derfor var højtideligheden også kort.

Fanen blev ført ud af John Sønderсков og med Per Johansen som fanevagt.

Efter en kort velkomst, hvor vi mindede hinanden om, at det stadig er vigtigt at huske 9. april, men også at tænke på alle de steder i Verden, hvor ufred og krig er dagens tekst.

Vi sang "Det haver så nyligen regnet", Jytte Sass lagde en buket for Bernadottegården, og Rie Hansen lagde buketten for Bernadottegårdens Venner.

Vi sluttede af med endnu en sang, før fanen atter førtes tilbage til blok 4.

I blok 4 var der dækket op med kaffe, rundstykker og Gl. Dansk – dejligt efter at have været ude i kulden. Vi var 50 til kaffe og brød, og alle nød samværet i en times tid, inden beboerne skulle hjem til sig selv og spise middag.

4. maj

4. maj tog vi i Mindelunden, som vi plejer. Igen i år var vi en pæn flok på ca. 40 personer, mange var tidl. modstandsfolk, fanger, enker og ægtefæl-

ler. Et ægtepar i Bernadotteparken havde deres datter, barnebarn og oldebarn med – hele 4 generationer.

Ved Henrettelsespladsen var det i år Mogens Henrik Nielsen, der lagde Bernadottegårdens buket. Vi sang: Altid frejdig når du går - før vi igen gik tilbage til Mindelunden.

Vi var alle – unge og gamle – dybt berørt af at være på dette sted, hvor så mange frihedskæmpere måtte ofre livet.

I Mindelunden havde personalet igen sørget for, at vi fra Bernadottegården kunne få lov til at sætte vore stole op foran afspærringen, så alle kunne være med fra første parket.

Det er stor oplevelse for os fra den lidt yngre generation at være med i Mindelunden. Først og fremmest at være på dette sted. Dernæst – og ikke mindst – at få lov til at være med til at give vore beboere den oplevelse. De fleste ville ikke være i stand til at komme til Mindelunden uden hjælpemidler og hjælpere, den mulighed kan vi være med til at give dem. At se og mærke deres glæde og taknemmelighed over at være på det sted, hvor de følte det naturligt at være.

Efter at have deltaget i den smukke højtidelighed i den – næsten - lune majaften, pakkede vi busserne og satte kurs mod Roskilde.

Turen blev lige lagt forbi Gentofte rådhus, hvor hvert eneste vindue var

pyntet med levende lys, en smuk tradition, der desværre er ved at uddø.

Da vi nærmede os Bernadottegården, blev lygterne på busserne slukket, og vi trillede lige så langsomt ned ad H.H. Kochs vej, mens vi nød den meget smukke lysallé, som Bernadottegårdens Venner havde lavet til os.

Busserne blev tømt, og vi gik alle i Blok 4 til fint dækkede borde, hvor vi fik snitter, kaffe og en lille én. Ved midnatstid var der ryddet op, sidste mand lukkede og slukkede, og så var der klar til næste dags aktiviteter.

5. maj

5. maj begyndte som sædvanligt med en mindehøjtidelighed for friheden ved Folke Bernadottes Mindeeg.

Solen skinnede fra en skyfri himmel, og ca. 60 deltagere havde fundet vej til Mindeegen på denne dejlige formiddag.

Fanen blev ført på plads, Carl Ejner Maaløe var fanebærer, Per Johansen var fanevagt. Efter at Emmy Reitofte havde budt velkommen, sang vi: "En lærke letted". Derefter blev ordet givet til årets taler, Ingolf Gildam, der er beboer i Bernadotteparken. Ingolf var under krigen i politiet, han blev allerede i 1942 involveret i modstandsarbejde i en politigruppe, hvor han blev taget til fange, men slap fri igen. Den 19. september 1944 blev han taget til fange sammen med det danske politi og kom – sammen med så mange andre – til KZ-lejren Buchenwald.

Ingolf Gildam talte bl.a. om de bevægede majdage i 1945, om hvordan mange søfolk måtte vente flere dage, inden de fik besked om, at Danmark atter var frit. KZ-fangerne, hvoraf de fleste var i Sverige, og som på en måde følte sig lidt snydt, fordi de ikke kunne være i Danmark på frihedens første dag. Modstandsfolkene,

Ingolf Gildam taler

Tidligere modstandsfolk i Mindelunden 4. maj

der endnu havde opgaver at udføre, før der var tid til at fejre friheden. Han omtalte Røde-Kors pakkernes store betydning for fangerne og de hvide busser. Begge dele reddede uden tvivl mange fangers liv.

Ingolf Gildam talte til slut om Bernadotttegården og ønskede, at den ånd, som den var bygget i, stadig ville blive holdt i hævd, trods skiftende tider og nye skikke.

Efter endnu en sang, blomsternedlæggelse og en særlig hilsen fra Jørgen Barfod, sluttede højtideligheden med, at fanen blev ført ud, og deltagerne gik ind i blok 4 til fællesspisning.

Efter en lækker middag var der rigtig fin underholdning ved Swing-Sisters, som sang sange fra årene 40-45. Underholdningen blev sponsoreret af én af vore beboere, Peter Møller Madsen, Bernadotttegårdens Venner og Beboerfonden.

Swing-Sisters gjorde det smukt, professionelt og muntert, og alle kunne forlade blok 4, glade og tilfredse, efter en dag der havde været fuld af gode oplevelser og – ikke mindst – havde givet mulighed for at være sammen.

Donationer

Dagen var dog ikke slut, idet der var hele to donationer i blok 3. Først blev der doneret en lejlighed i Jørgen Willy Sejrs navn.

Jørgen Willy Sejr døde i Sverige kort før befrielsen efter ophold i tysk

KZ-lejr. Han var med i Studenternes Efterretningstjeneste sammen med sin lidt ældre bror, Arne Sejr. I den samme gruppe var en anden ung mand, David Schultz. David undgik KZ-lejren og overlevede krigen. Han giftede sig med engelske Joan og bosatte sig i Canada, hvor han stadig bor.

David glemte ikke sin ven, og efter et besøg på Bernadotttegården sidste sommer, ønskede David at sætte Jørgen Sejr et minde her.

Til stede ved donationen var Arne Sejrs enke, Grethe Sejr og Arne og Grethe Sejrs søn, Jørgen Erik Sejr, opkaldt efter farbroderen, som han aldrig har set.

Dernæst blev en lejlighed doneret i Peter Ilsøes navn. Peter Ilsøes børn, Bente, Gerda og Peter, ville gerne sætte et minde for deres far, der døde for to måneder siden og som levede sine sidste år på Bernadotttegården. Peter Ilsøe var med i "Holger Danske", måtte flygte til Sverige, kom til England under krigen, hvor han under SOE blev uddannet til faldskærmsmand. Det var menin-

Swing Sisters underholder

gen, at han skulle være kastet ned over Danmark. Dette nåede Peter Ilsøe imidlertid ikke, idet tyskerne kapitulerede, og Peter kunne komme til Danmark på ordinær vis. Peter Ilsøe var et stort aktiv på Bernadotttegården, hvor han som formand for bruger-pårørenderådet ivrigt kæmpede beboernes sag for om muligt at gøre beboernes forhold så tålelige som muligt.

Bente Ilsøe motiverede donationen så levende, så vi næsten følte, at Peter Ilsøe var til stede, før hun afslørede mindeplade og tavlen med Peter Ilsøes navn.

Efter donationerne serverede beboerfonden et glas champagne, som faldt i alles behag.

En dejlig dag var slut.

Emmy Reitoft, KZ-sygeplejerske, Bernadotttegården

Bente Ilsøe afslører Mindeværelse for sin far, Peter Ilsøe

Jørgen Sejr afslører Mindeværelse for Jørgen Willy Sejr

Pilgrimsrejse til Frøslev og lejre i Nordtyskland

Fredag d. 20 april var vi 16 forventningsfulde deltagere på vej, først til Frøslevlejren. Ved mindestenen lagde vi en krans for de deporterede, som ikke kom hjem. Vi besøgte så museet. Derefter fortsatte turen til Ladelund, hvor Marianne Guldager lagde en buket ved mindestenen for alle de hollændere, der mistede livet. Fangerne i Ladelund måtte udføre det værste tænkelige slavearbejde ved den militær set nytteløse spærrestilling. Lige syd for den danske grænse skulle de med skovl og spade som eneste redskaber grave skyttegrave, kanonstilling og spec. en pansergrav. Gravene var 4-5 m brede og 3 m dybe med skrå vægge. De underernærede fanger arbejdede tit i vand i 11 timer ad gangen, samtidig var de udsat for kapoernes slag. Mange døde under arbejdet. De fleste var fra Putten i Holland. Vi sluttede dagen med at køre til Dersau, hvor vi skulle overnatte.

Lørdag d. 21 april besøgte vi Bullenhusen Damm, Tugthus og Kz-lejren Fuhlsbuttel. Først besøgte vi "Gedenk-stalle Janusz-Korczak Schule" i Bullenhusen Damm i Hamburgs forstad Rothenburg Ortsteil. I 1944 anlagde nazisterne i og omkring skolen en udelejr til "Neuengamme", med ca. 600 fanger af forskellige nationaliteter. Fangerne blev primært anvendt til oprydning i Hamburg efter luftangrebene. Herudover fandt der fra november 1944 medicinske forsøg sted,

Marianne Guldager lægger en buket ved mindestenen for alle de hollændere, der mistede livet.

fortrinsvis på jøder. Forsøgene på skolen i Bullenhusen Damm var fortsættelse af tilsvarende forsøg i Neuengamme, der blev ledet af SS læge, retsmediciner Hans Klein.

I november 1944 blev 20 jødiske børn i alderen fem-tolv år (10 piger og 10 drenge) overført til Bullenhusen Damm for medicinske forsøg under ledelse af SS-læge Kurt Heissmeyer. Børnene blev under opholdet "passet" af fire fanger, de to franske læger, professor Rene Quenoceville og Gabriel Florence, samt to hollandske sygepassere, Anton Høzel og Dirk Deutekom. Børnene var evakueret fra Auschwitz via Bergen Belsen og Neuengamme, med henblik på medicinske forsøg.

Den 20. april 1945, for 62 år siden, besluttede man at udlette alle spor.

Om aftenen og natten hængte et SS-kommando på seks mand, under kommando af obersturmbandführer Arnold Stripperl, børnene (nøgne) en efter en. De var færdige med deres udåd kl. 05.00 om morgenen den 21. april, hvorefter de returnerede til Neuengamme, medbringende børnenes lig, der straks blev brændt i lejrens krematorium. Deres aske blev spredt på området.

Forinden deres afrejse hængte de de to franske læger og de to hollandske sygepassere.

Samtidig skød de 24 russiske krigsfanger, der måske var involveret i transporten af ligene. SS-manden, der stod for hængningen, hed Frahm, han blev senere hængt sammen med andre SS-folk i Neuengamme. Dømt til døden ved en engelsk krigsdomstol i 1945.

Udåden fandt sted i skolens kældere, der som vi så, er intakt som den så ud, da børnene blev hængt. I en sidekælder, hvor børnene ventede på, at de skulle hænges, blev der i 1994 etableret en "udstilling", omfattende børnenes skæbne.

I indgangen til skolen er der et vægmaleri, malet af den tyske professor Jürgen Walter, der bærer titlen: "21. april 1945, kl. 05.00 morgen". Maleriet

beskriver morderne, hvor de drikker kaffe og forlader skolen, for at køre til Neuengamme. Indtil 1970 var alt om udåden ukendt (glemt). Skolen var restaureret og atter taget i brug som skole. Børnene havde intet kendskab til den ugerning der havde fundet sted i skolens kældere.

Historien lader sig dog ikke tie ihjel, selv om alle vidner tilsyneladende er udslettet.

I 1979 offentliggjorde bladet "STERN" en længere serie om "Der SS-Artz und die Kinder von Bullenhusen Damm".

Bladet havde også fundet frem til flere af børnenes pårørende. Nu kom der gang i offentliggørelsen. Den 20. april 1979 - dagen for ugerningen - kom mange pårørende og 2-3.000 hamburgere til stedet. Der blev bag ved skolen anlagt en rosenhave, hvor alle de besøgende plantede en rose til minde om børnene og de øvrige, der blev myrdet. Kælderrummet, hvor børnene blev hængt, blev ført tilbage, som det havde set ud den 20. april 1945, og rosenhaven blev gjort permanent. Et internationalt tribunal rejste retssag ved en tysk domstol, men det førte ikke til nogen domsafgørelse. Der var ingen vidner, og den tyske forfatning åbnede ikke mulighed for domsafsigelse på grundlag af 2. og 3. hånds "vidner". I rosenhaven er der senere rejst en mindesten for de 24 russiske krigsfanger, der blev skudt natten mellem den 20. og 21. april 1945.

Godthardt Saugstrup lagde en buket i kælderen ved mindepladen i Bullenhusen Damm.

Fra tugthus og Kz-lejre Fuhlsbüttel, den gamle port ind til tugthus og Kz-lejre.

SS-lægen Kurt Heissmeyer forsvandt fra Hamburg og etablerede sig i Magdeburg (DDR) som speciallæge i lungesygdomme. Her fandt man ham, og ved en østtysk domstol blev han idømt livsvarigt fængsel. Obersturmbandführer Arnold blev senere idømt livsvarigt fængsel ved en vesttysk domstol for mord på 21 jødiske fanger i Buchenwald. Denne dom blev genoptaget i 1969 og ændret til 6 års fængsel. Han blev løsladt og fik tilkendt en erstatning på 121.500 mark, for de år han, efter den nye dom, havde afsonet for meget. Mordene på børnene og de øvrige blev han fortsat ikke dømt for - ingen vidner. Den øverste læge for de medicinske forsøg i Neuengamme og Bullenhusen Damm, retsmediciner Hans Klein, er aldrig blevet retsforfulgt. Han blev efter krigen lektor i retsmedicin på universitetet i Heidelberg. SS-Unterscharführer Frahm blev i 1945 ved en engelsk militærdomstol dømt for personligt at have hængt børnene. Han blev sammen med andre SS-folk fra Neuengamme hængt.

Her lagde Godthardt en buket ved mindestenen i kælderen. Efter frokosten kørte vi til Tugthus og Kz-lejren Fuhlsbüttel i Hamburg. Tugthuset i Hamburg-forstaden Fuhlsbüttel er et århundred gammelt og dystert tugthus, der allerede før 1933 blev erklæret for uegnet, selv som tugthus, og nedlagt. Men med den nazistiske magtovertagelse i 1933 blev tugthuset åbnet, for at kunne huse de tusinder af Hamburg-borgere, der af politiske og andre grunde blev arresteret og indsat i tugthuset i perioden 1933-1939, hvor 2. verdenskrig brød ud. Det var alle der på en eller anden måde var imod nazismen, kommunister, socialdemokrater, borgerlige politikere, fagforeningsledere, samt mange, mange flere, der efter nazisternes opfattelse var til fare for den nazistiske ideologi. Efter "Rigsdagsbranden" i 1933 og den dermed ændrede lovgivning, der satte det hidtil gældende retssystem ud af kraft og al justits overgik til SS, så man

uden dom og forsvar kunne, arrestere og fængsle, hvem man mente var statsfjender, steg arrestations antallet, og SS etablerede en Kz-lejr i tilknytning til det gamle tugthus.

Tusinder - især i Kz-lejren - døde af mishandlinger, sult, sygdom m.m. eller blev henrettet, fordi de blev dømt til døden, for det man sigtede dem for, uanset om de var skyldige i sigtelsen. I perioden 1939-1945 blev såvel tugthuset som Kz-lejren også brugt til anbringelse af modstandsfolk m.fl. fra de af tyskerne okkuperede lande.

Fra 1941 ankom der over tusinde nordmænd til tugthuset, og fra 1943 også enkelte danskere. Alle der ved en tysk krigsret var idømt høje tugthusstraffe op til livsvarigt tugthus.

Tugthuset var berygtet og frygtet, ikke mindst på grund af tugthusdirektørens brutale ledelse og vagtmandskabet, ja "som Herren er, så er hans svende".

I løbet af 1943-44 blev størsteparten af de norske og danske fanger overført til andre tugthuse, bl.a. tugthuset i Rendsburg, hvor der ikke fandt organiseret mishandling sted efter datidens opfattelse. I dag - 21. april 2007 - er der fortsat fængsel (dog ikke tugthus) i en moderniseret del af det gamle tugthus, og Kz-delen er totalt fjernet.

I den gamle indgangsport og vagtlokalerne i hver side af porten er der indrettet "Gedenkstätte Fuhlsbüttel" til minde om de tusinder og atter tu-

Fra mindetavlen i tugthus Fuhlsbüttel hvor C.C. Nielsen lagde en buket.

sinder, der gennem 1933-45 er vandret ind af lidelsernes eller dødens port.

C.C. Nielsen lagde en buket ved mindesmærket. C.C. har selv siddet her i tugthuset.

Søndag d. 22. april kørte vi til Lübeckerbugten, hvor Kaj Ejlertsen lagde en buket blomster til minde om den 3. maj 1945, da skibene "Deutschland", "Cap Arcona", "Thielbek" og "Athen" blev angrebet med brandbomber af det britiske luftvåben og sank med undtagelse af "Athen", hvis kaptajn satte det hvide flag og indløb i havnen Neustadt/Holstein og således reddede livet på 2000 fanger.

Denne katastrofe - hvor mere end 7000 fanger fra koncentrationslejren Neuengamme ved Hamburg fandt døden i løbet af få timer - satte slutscenen efter en enorm evakueringstransport fra denne koncentrationslejr, i hvilke yderligere titusinder af fanger omkom.

Det var en tur fuld af bevægende indtryk, som deltagerne kunne takke arrangørerne for.

Formanden Kaj Ejlertsen lagde en buket ved stenen "Cap Arcona" i Neustadt.

Danske kommunister og spaniensfrivillige i Horserødlejren 1941-1943

Af fængselsfunktionær og museumsleder Torben Ulrich Gulnov

22. juni 1941 angreb Adolf Hitlers Tyskland Rusland i det slag, som fik navnet "Operation Barbarossa".

Samtidig bliver et krav fra den tyske besættelsesmagt i Danmark afleveret til den danske regering. Kravet består af 6 punkter:

Arrestation og Internering:

- af alle vaabenføre Mænd, der har sovjetrussisk Statsborgerret
- af alle andre sovjetrussiske Statsborgere, der mistænkes for at udøve Spionage eller Sabotage
- af alle statsløse Personer, der tidligere har været Statsborgere i Sovjetunionen eller det russiske Kejserrige, og som mistænkes for at udøve Spionage eller Sabotage
- af alle tyske, udenlandske og statsløse Kommuniste
- af alle ledende danske Kommuniste, herunder ogsaa de kommunistiske Rigsdagsmænd
- af alle danske Kommuniste, der mistænkes for at udøve Spionage og Sabotage

"Direktøren i Udenrigsministeriet Nils Svenningsen kontakter telefonisk udenrigsminister Erik Scavenius, som henviser ham til statsminister Thorvald Stauning. Udenrigsministeriets direktør forelægger de tyske krav, hvortil statsministeren erklærer, at de tyske krav skal efterkommes, herunder ogsaa, at de 3 DKP-folketingsmedlemmer skal interneres, partiformand Aksel Larsen, Alfred Jensen og Martin Nielsen."

Leif Larsen og Thomas Clausen: "DE FORVAREDE".

Samtidig med at dette krav blev forelagt de danske myndigheder og politikere,

afleverede tyskerne en fortegnelse over 66 personer, som skulle interneres.

Tyskernes krav og medfølgende fortegnelse blev afleveret til det danske politi, som straks gik i gang med arrestationerne, og således blev folketingsmedlem Martin Nielsen anholdt kl.

09.00 den 22. juni 1941 og sat i Vestre Fængsel.

Det danske politi må have gennemgået deres kartoteker særdeles grundigt, fordi i perioden 22. juni til 22. august 1941 blev 192 danske kommunister anholdt i provinsen og 147 dan-

22. August 1941. 1275 Nr. 349.

Lov om Forbud mod kommunistiske Foreninger og mod kommunistisk Virksomhed.^{*)}

Vi Christian den Tiende, af Guds Naade Konge til Danmark og Island, de Venders og Goters, Hertug til Slesvig, Holsten, Stormarn, Ditmarsken, Lauenborg og Oldenburg,
Gøre vitterligt: Rigsdagen har vedtaget og Vi ved Vort Samtykke stadfæstet følgende Lov:

§ 1.
Alle kommunistiske Foreninger og Sammenslutninger forbydes, og de bestaaende kommunistiske Foreninger og Sammenslutninger vil straks være at opløse.
Kommunistisk Virksomhed eller Agitation af enhver Art er forbudt. Dette gælder, uanset om der foreligger Tilslutning til nogen Forening.
Overtrædelse af foranstaaende Bestemmelser straffes med Bøde, Hæfte eller Fængsel indtil 8 Aar.

§ 2.
Personer, hvis Adfærd har givet særlig Grund til at antage, at de vil deltage i kommunistisk Virksomhed eller Agitation, kan efter Justitsministerens Bestemmelse eller med hans Godkendelse tages i Forvaring, naar dette skønnes nødvendigt af Hensyn til Statens Sikkerhed eller dens Forhold til fremmede Magter.
Enhver, der tages i Forvaring i Medfør af Iste Stykke, skal inden 24 Timer fremstilles for Københavns Byret, der ved Kendelse beslutter, om Forvaringen skal opretholdes. Begæringen om Forvaringens Opretholdelse vil, naar Justitsministerens Bestemmelse eller hans Godkendelse foreligger, være at tage til Følge, medmindre der maa antages at foreligge en aabenbar Fejtagelse med Hensyn til vedkommendes Identitet eller hidtidige Deltagelse i kommunistisk Virksomhed eller Agitation.
Saafremt det ikke kan naas inden 24 Timer at fremstille den, der er taget i Forvaring, for Københavns Byret, vil han inden samme Frist være at fremstille for en anden Dommer ved Underret, der modtager hans Forklaring. Beslutning om Forvaringstagselse træffes ogsaa i dette Tilfælde snarest muligt af Københavns Byret.
Over for Byrettens Kendelse kan saavel den, der er taget i Forvaring, som det offentlige rejse Kæremaal til Højesteret. Kæremaal, der rejses af det offentlige, har opsættende Virkning.
Forvaringen skal ophøre, saa snart den ikke længere skønnes nødvendig af Hensyn til Statens Sikkerhed eller dens Forhold til fremmede Magter. Bestemmelse herom træffes af Justitsministeren.

*) Udfærdiget gennem Justitsministeriet. Se Rigsdagetsdenden for 1940 - 41: Folket. Tf. Sp. 2439, 2452, 2472, 2473; Landst. Tid. Sp. 1299, 1302, 1303; Till. A. Sp. 4763; Till. C. Sp. 1995, 2009.

Nr. 349. 1276 22. August 1941.

Justitsministeren giver hver 3die Maaned til et af Rigsdagens to Ting nedsat Udvalg Meddelelse om, hvilke personer der er eller i den forløbne Periode har været taget i Forvaring i Medfør, af foranstaaende Bestemmelser, med Angivelse af Grundlaget for Forvaringstagselsen.

§ 3.
Den Formue, der maatte tilhøre de kommunistiske Foreninger og Sammenslutninger, samt disse Foreningers og Sammenslutningers Arkiv, Protokoller o. lign. vil være at tage i Bevaring af det offentlige.

Denne Lov, der ikke gælder for Færøerne, træder i Kraft straks.
Hvorefter alle vedkommende sig have at rette.

Givet paa Amalienborg, den 22. August 1941.

Under Vor Kongelige Haand og Segl.

Christian R.
(L. S.)

E. Thune Jacobsen.

Lovteksten som udgjorde det formelle grundlag for interneringen af kommunisterne

ske kommunister anholdt i København, i alt 339. I samme periode er nogle blevet løsladt igen, men det lykkedes altså det danske politi at anholde fem gange det antal, den tyske besættelsesmagt havde krævet.

Leif Larsen og Thomas Clausen: "DE FORVAREDE".

Medens folketingsmand Martin Nielsen sad i Vestre Fængsel, skrev han et brev til "folketingskollega" og nytiltrådte justitsminister Eigil Thune Jacobsen, hvori han bl.a. spørger, om det nu er blevet forbudt at have en bestemt religiøs og politisk mening.

Ganske vist havde justitsminister Eigil Thune Jacobsen en baggrund som rigspolitichef, men han kunne ikke svare på dette spørgsmål, og måtte derfor henvende sig til statsminister Thorvald Stauning. Han kunne heller ikke svare på spørgsmålet, og de måtte derfor henvende sig til Højesteretspræsidiat.

I Højesteretspræsidiat blev det gjort klart, at der ikke var noget forbud, og melder dette tilbage til statsministeren, som så udfærdiger lov nr. 349 "Kommunistloven". Kommunistloven blev *enstemmigt* vedtaget i Folketingets to kamre 20. august 1941, underskrevet 22. august 1941 og blev først ophævet 7. maj 1945. Den socialdemokratiske regering begrundede loven som en såkaldt statslig nødretsforanstaltning. *ILLUSTRERET TIDENDE DEC. 1996*

Umiddelbart efter vedtagelsen af loven blev den læst op af dommer Arthur Andersen for hver enkelt af de internerede kommunister i Horserødlejren.

Ved at se tilbage på denne situation kan man sige, at på landsbasis har der i to måneder siddet 339 danske landsmænd sigtet for noget, som ikke var ulovligt. Så blev loven lavet, hvorpå 339 blev dømt med tilbagevirkende kraft. Ikke så underligt, at man kalder dette for "en af dimensioner stor og grov voldtægt af den danske Grundlov".

I Horserødlejren var der nu ca. 45 tyske emigranter (deporteret til Tyskland 2. august 1941) og ca. 200 danske kommunister og spaniensfrivillige.

Med dette store antal internerede var man nødt til at udkommandere yderligere 20 danske fængselsbetjente, således at der nu var ca. 40 fængselsbetjente, fængselsoverbetjente, inspektionsbetjente og – ikke at glemme – vicefængselsinspektør Alfred Klaudius Bentzen.

A. K. Bentzen havde, i andre menne-

skers øjne, mange mærkelige indstillinger til, hvordan man skulle styre de internerede. Der er flere forskellige beretninger om, hvordan Bentzen lavede den ene mærkelige regel efter den anden.

Bentzen havde den opfattelse, at når et andet lands militære styrker invaderede et andet land, kunne man pr. definition ikke lide det andet lands flags farver – i dette tilfælde de røde og hvide farver. Derfor forbød Bentzen brugen af den røde farve. Bentzen havde ikke tænkt på, at alle Horserødlejrens barakker altid har været røde og hvide!

Problemerne med farverne viste sig engang da en af "de røde enker" (hustru til en interneret) havde været i hendes og mandens have og der plukket en buket blomster. Jf. husorden underskrevet af fængselsdirektør Hans Tetens skulle ting medbragt ved besøg afleveres til vagten for nærmere undersøgelse. Dette skete også i dette tilfælde, men man opdagede, at blomsterbuketten bestod af røde og hvide blomster. Altså tog Bentzen en saks og klippede blomsterhovederne af, således at hustruen kunne aflevere et bundt stilke.

En af de internerede havde fødselsdag og hans søn havde derhjemme tegnet et stort hvidt kors på et stykke rødt papir – det skulle ligne Dannebrog. De barnlige evner som kunstner gjorde, at det med meget god vilje kom til at ligne en stor hvid stjerne på et stykke rødt papir. Bentzen tolkede denne tegning som forsøg på kommunistisk propaganda, og konfiskerede dermed tegningen.

Bentzen havde konstateret, at der blandt de internerede var nogle, som var sangglade, og i flere tilfælde til en spontan morgensang havde afsunget "I østen stiger solen op". Bentzen tolkede også dette som kommunistisk agitation og forbød denne sang. Der foreligger en del skrivelser om sangen "Internationale", og nogle fængselsbetjente beretter i deres erindringer, at de ofte hørte de internerede nynne melodien.

Bentzen gjorde meget ud af at modtage nye internerede ved deres ankomst til Horserødlejren. De nyankomne blev stillet op i 2 rækker foran barak 3, hvorpå Bentzen lavede en inspektion. 22. juni 1941 stod han således foran nogle nyankomne internerede. En af disse hed Carl Marius Madsen. Carl Madsen og Bentzen havde studeret jura sammen på universitetet, og

kendte derfor godt hinanden. Carl Madsen udbrød derfor: "Hva' fa'en, er du også her? Hvad har du så lavet?"

De danske fængselsbetjente var opdraget efter de demokratiske regler og love – du må tro, tænke, synes og tale som du vil, naturligvis under ansvar. Fængselsbetjentene kunne også se, at interneringen af deres landsmænd, ja måske deres familie m.m., var forkert. Det var også fængselsbetjentene, som skulle administrere Bentzens firantede regler i det daglige. Derfor blev det tilladt for de internerede, at lave forskellige former for hobbyarbejder, under den forudsætning at hegn, pigtråd og vagter ikke blev afbildet. I dag kan ses nogle af de særdeles smukke arbejder, som de internerede har lavet som tidsfordriv. Blandt disse arbejder ses også malerier, som er beslaglagt, fordi de netop viser hegn, pigtråd og vagter. Disse beslaglagte billeder viser nutiden, hvordan forholdene var i Horserødlejren under besættelsen af Danmark.

Blandt de mere bemærkelsesværdige arbejder ses en model af "Store Lejr" udført af to ungtkommunister, Karl Grue og Karlo Hermann. Denne model er, hvis vi skal følge de udstukne direktiver fra fængselsbetjentene, så illegal som noget, idet den med al tydelighed viser, hvordan "Store Lejr" var hegnet ind med 4 rækker pigtråd.

Tunnelflugten

Blandt de 195 (135 anholdt i provinsen og 60 i København), som blev anholdt 22.6.1941, var en 38 årig skibsbygger fra Helsingør, Eigil Peter Theodor Larsen. På Helsingør Skibsværft havde alle ansatte et øgenavn, og Eigil havde, vistnok grundet hans ansigtsform, øgenavnet "Hesten".

En gruppe af de internerede undersøgte mulighederne for flugt, og Eigil Larsen fik kunstmaleren Knud Åge Larsen til at lave en arbejdstegning over mulighederne for en tunnel. Gruppen kunne ikke se andre muligheder for flugt, idet der var et stort vagtmandskab og en udmærket indhegning rundt om Store Lejr. Der var placeret 4 vagttårne, og en hundepatrulje runderede jævnlige langs med hegnet.

Eigil Larsens celle viste sig at være ideel som udgangspunkt for en tunnel. Barak 11 (afd. F) lå ca. 5 – 6 meter fra hegnet lige ud til skoven. Eigils celle lå yderligere i det sydligste hjørne tættest ved skoven.

Efter en rådslagning hos "lejrledelsen" – ledelsen af DKP i Horserødlejren – gik Eigil i gang med at gennembyrde gulvbrædderne i et hjørne i hans celle. Stedet her var velvalgt, idet en seng og en kommode kunne skubbes hen, således at stedet var skjult.

Barak 11 var bygget på betonsokkel og under gulvet var et hulrum – krybekælder – med en højde af ca. 75 cm. Dette mellemrum skulle bruges til at skjule den opgravede jord i.

Gravearbejdet lodret ned i jorden startede i december 1941. Eigil Larsen gravede ca. 1,50 meter lodret ned. Det var et meget møjsommeligt arbejde, idet jorden var bundfrossen. Eigils højde på ca. 2,00 meter gjorde heller ikke arbejdet lettere. Den opgravede jord skulle placeres længst væk fra hullet, og da cellerne ovenover var beboede, skulle færdslen under gulvet foregå varsomt, således at ingen opdagede noget. Eigil havde 3 - 4 hjælpere. Disse hjælpere var altid i en meget højlydt diskussion for også at sløre eventuel støj.

I starten havde Eigil et stearinlys med som eneste belysning. Grundet luftmangel gik stearinlyset ofte ud, og Eigil Larsen var tæt på at besvime.

For at undgå, at hundepatruljen skulle opdage noget, blev fængselsbetjentene gjort opmærksom på, at den megen overvågning var meget frustrerende for de internerede, og som ved et mirakel blev det vedtaget at

indstille patruljeringen med hunde.

Et andet vigtigt problem skulle også løses. Der var stor fare for en sammenstyrtning i tunnelen. På dette tidspunkt var der forskellige bygningsarbejder rundt omkring i Horserødlejren, hvor de internerede skulle deltage, og da de internerede dermed kunne færdes overalt i lejren, var det ikke vanskeligt for dem, uden at det så mistænkeligt ud, at skaffe brædder til afstivning, skovle, save m.v. På samme måde blev forlængerledninger til lys i tunnelen "organiseret".

De højt diskuterende og "arbejdsfri" hjælpere kunne med et lille vip på lyskontakten advare den gravende samt hjælperen under gulvet, hvis en vagt eller andre kom for tæt på barakken.

Efter flere måneders arbejde var tunnelen endelig færdig. Tunnelen var blevet 19 meter lang og var 75 cm. høj og bred. Eigil havde været på "måtteluderiet" – et værksted i barak 9 og organiseret en flettet måtte der. Denne måtte blev påmonteret et træskelet, idet der skulle være en lem ved udgangshullet i skoven. Oven på måtten blev placeret mos, kviste og endda et lille træ som kamuflage.

Eigil Larsen kunne efter flere måneders arbejde meddele "lejrledelsen", at tunnelen var klar til brug. "Lejrledelsen" skulle nu prioritere, i hvilken rækkefølge DKP's top skulle flygte samt hvornår dette skulle ske.

Selvom de internerede var placeret

bag pigtråd og under skarp bevogtning, fungerede kontakten til omverdenen stadig. Gennem denne kontakt blev bestilt en lukket lastvogn til at holde ved Esumvej ca. 100 meter vest for lejren, klar til at transportere de flygtende væk den 9. juli 1942.

Natten mellem 9. juli og 10. juli 1942 iførte de udvalgte sig deres civile tøj, og for ikke at blive snavset, gled de på maven gennem tunnelen med sække under sig. Den første var forbundssekretær i DKP Ib Jørgen Nørlund.

Da Ib Nørlund var kommet godt gennem tunnelen og var krøbet i skjul i skovbunden, ventede han på de øvrige. En vild kat havde bemærket det meget pusleri i skovbunden, og denne kat tiltrak sig vagternes opmærksomhed, uden at Ib Nørlund kunne gøre noget.

De næste 4, som kom op af tunnelhullet var Martin Nielsen, Willy Fuglsang, Gelius Lund og Johannes Hansen. De havde netop lige nået at lægge lemmen på plads, da en af vagterne bemærkede de krybende personer i skovbunden. De blev straks stoppet og spurgt, hvordan de var kommet ud på denne side af pigtrådshegnet. Johannes Hansen fortalte straks, at de da var hoppet over hegnet – endda med samlede ben. De blev nu ført til afhøring inde i lejren.

De øvrige inde i lejren, som var klar til flugt, blev hurtigt opmærksom på de mange løbende vagter, og blev dermed klar over, at flugten var opdaget og de måtte opgive det videre forløb.

Ib Nørlund begav sig herefter til den ventende lastvogn, og var den eneste der blev kørt væk.

Under afhøringen blev Johannes Hansen ved med at fastholde, at de var hoppet over hegnet, endda med samlede ben. De tilstedeværende vagter undersøgte hegnet ekstra grundigt for eventuelle huller, åbentstående porte m.v., men naturligvis uden resultat. Derfor blev det besluttet, at alle internerede skulle lukkes inde på deres respektive celler i de respektive baraker.

Dermed blev Eigil Larsen også lukket inde i sin celle og sin tunnel. Eigil Larsen benyttede sig af muligheden for flugt gennem tunnelen og søgte gennem skoven til han kom til Gurre Sø, hvor han gik vest om søen til han kom til den nærliggende by Tikøb. Her boede hans søster, som han opsøgte for at låne søsterens cykel, idet han skulle til København i en fart. Eigils Larsens ni-

Politiets fotografi af tunnelen

ece kan huske en meget høj mand, som kom ind i køkkenet. Han var så høj, at han måtte dukke hovedet, da han gik gennem døråbningerne. Niecen kan huske, at moderen sagde, at den cykel så hun nok ikke mere. Moderen fik dog cyklen igen senere. I forskellige bøger kan man læse, at Eigil Larsen skulle have svømmet over Gurre Sø for at undgå at hundene skulle opsnuse ham. Niecen siger, at Eigil Larsen aldrig har lært at svømme, så hun måtte tilbagevise dette.

Da Eigil Larsen var nået til sit bestemmelsessted, måtte han skjule sig, d.v.s. han gik under jorden. Det lykkedes ham at starte modstandsgruppen Kommunistiske Partisaner, som senere fik navneændring til Borgelige Partisaner.

Eigil Larsen lavede en sabotagemannual kaldet "Kogebogen", og med den som baggrund udførte han jernbanesabotagen i Espergerde.

I Horserødlejren var der navneopråb klokken 07.55, og da Eigil Larsen ikke var til stede her, blev han efterlyst og myndighederne lovede en dusør på 5.000 kr. for hans pågribelse. Eigil Larsen blev aldrig fundet trods denne dusør, og ved kapitulationen i 1945 var dusøren for hans pågribelse steget til 50.000 kr.

Herefter blev alle internerede i Store Lejr blev kørt til Vestre Fængsel indtil lejren var bragt i orden igen.

Den stigende spænding mellem Direktoratet for Fængselsvæsenet og vicefængselsinspektør Alfred Klaudius

Bentzen gjorde, at A. K. Bentzen den 30. januar 1943 blev sat til andet arbejde i arresthusvæsenet.

Den nye leder af Horserødlejren blev fængselsinspektør Cuno Gjerstrup.

29. august 1943

Fredag 27. august 1943 blev 30 danske kommunister og spaniensfrivillige transporteret fra Vestre Fængsel til Horserødlejren af nogle danske politifolk. Under transporten talte man naturligvis sammen om den efterhånden tilspidsede situation i det danske samfund. De danske politifolk gav kommunisterne dette råd: "Hvis vi var Jer, ville vi beholde bukserne på. Der er større chance for flugt fra Horserødlejren end der er fra Vestre Fængsel".

Lørdag 28. august 1943 havde en af de danske fængselsbetjente været hjemme i København på besøg hos familien. (Fængselsbetjentene var indkvarteret i den del af Horserødlejren, som ligger nord for Esrumvej – kaldet Bevogtningslejren. Fængselsbetjentene havde lov til at tage hjem 4 gange om måneden, og skulle administrere disse besøg).

Denne fængselsbetjent ankom lørdag aften til Helsingør togstation og blev mødt af mange tyske soldater. Fængselsbetjenten skulle mange gange vise sit "Ausweis", inden han kunne tage sin cykel og køre til Horserødlejren. (Det var tyske elitetropper, som var trukket til Danmark ned fra Norge.) Han er ankommet ca. klokken 24.00 og stormer ind til inspektionsbetjenten, som havde kontor i pavillon 42 beliggende ved Lille Lejr.

Fængselsbetjenten skynder sig at fortælle, hvad han har set i Helsingør, men bliver affærdiget af inspektionsbetjenten med ordene: "Vi vil få besked fra højeste sted, hvis der sker noget afgørende i det danske samfund. Gå over til Deres kvarter og mød igen i morgen!"

Inden fængselsbetjenten går over til sit kvarter, opsøger han sin kollega, som går "hegnsvagt" i Lille Lejr. Da denne fængselsbetjent hører, hvad der er sket i Helsingør, løber han ad en sti til Store Lejr og opsøger sine kollegaer her, inden han returnerer til Lille Lejr og kontakter Martin Nielsen i hans celle i barak 20.

Martin Nielsen beskriver i sin bog "Rapport fra Stutthof", hvordan en drivende regnvåd fængselsbetjent krøb ind ad vinduet. Martin Nielsen afviser

Efterlysning.

Eigil Peter Theodor Larsen (Kbhvn., 27/3/03), Skilsværftsarbejder, ca. 185 cm høj, kraftigt bygget, mørkeblondt Haar, graasprængt ved Tindingerne, høj Pande, stort Ansigt, fremskudt Hageparti, udstaaende Rindben, tykke Læber, foran i Munden 2 forlorne Tænder, under et Ophold i Esbjerg i Marts 1943 var han iført foraldet sort Overtrække med glat Ryg og mørk, blød Hat eller Stoitrøje, der muligt var omsyet af Jernbaneuniform o.l., samt graalig Sixpence, eftersøges sigtel for Sabotage og **skal anholdes.**

Larsen, der er efterlyst med Anh.besl. i D.P.E. 133, 262 og 263/12, var interneret for kommunistisk Virksomhed, men undveg Natten mellem den 10' og 11/6/42 fra Statens Lejr i Horserød. Han sigtes for at være Gerningsmand til Jernbaneattentaterne ved Espergerde den 1/2 og 11/11/42 og sigtes for at have anstillet Jernbaneattentaterne ved Esbjerg den 11' og 20/3/43; endvidere kan han mulig sigtes for Jernbaneattentaterne ved Odense den 27/1, 16/2 og 21/3/43.

Det menes, at han før Tiden færdes paa Fyn og i Jylland, og det henstilles, at han bliver eftersøgt saa energisk som muligt.

For Oplysninger, der kan føre til Anholdelse af paagribende, udloves en **Dusør paa indtil 5000 Kr.**, som fordeles efter Justitsministeriets nærmere Bestemmelse.

Statsadvokaten for sørlige Anliggender, den 6^e April 1943.

Troels Hoff,
kst.

også fængselsbetjenten med ordene: "Vi vil få besked fra højeste sted!" hvorpå fængselsbetjenten måtte returnere til sin vagt.

I Store Lejr begyndte fængselsbetjentene at diskutere, hvad de skulle gøre; skulle de åbne portene? Skulle de skyde varselsskud? Hvad skulle de gøre? 2 af fængselsbetjentene gik til inspektionsbetjenten, for at få en forholdsordre.

Medens de står i inspektionsbetjentens kontor kommer en politibetjent på motorcykel til kontoret, og fortæller også, hvad der er sket i Helsingør. Klokkeren er ca. 0.30 da også denne politibetjent bliver afvist med ordene: "Vi vil få besked fra højeste sted".

Folketingsmand Martin Nielsen havde kontaktet justitsminister Eigil Thune Jacobsen, og med begrundelse i den voldtægt der var lavet på Grundloven med indførelsen af Kommunistloven meddelt, at Eigil Thune Jacobsen kunne beordre portene åbnet. Eigil Thune Jacobsen og statsminister Thorvald Stauning ville med baggrund i "Samarbejdspolitikken" samt frygten for represalier ikke give denne ordre, men de lovede at give de internerede besked, hvis der skete noget afgørende i det danske samfund.

Statsminister Thorvald Stauning afgik ved døden i 1942, og som efterfølger kom Vilhelm Buhl, men grundet forskellige politiske uoverensstemmelser med besættelsesmagten, blev Erik von Scavenius indsat som statsminister, i øvrigt meget belejligt idet Erik von Scavenius var af tysk adelig slægt, og endvidere havde hustruen Alice Scavenius personlig omgang med den tyske besættelsesmagt.

I Horserødlejren stod de 2 fængselsbetjente stadig hos inspektionsbetjenten da der ankom en deling (ca. 30 mand) tyske soldater. Klokkeren var ca. 02.30, og da de tyske soldater ankom i deres køretøjer, blev der skudt til højre og venstre. Det eneste, som blev ramt var et tag i bevogtningslejren. Da de 2 fængselsbetjente hørte dette skyderi, skyndte de sig ud af bagdøren til kontoret, og begyndte at løbe over mod Store Lejr ad stien.

De tyske soldater omringede Lille Lejr samtidig med at de afvæbnede de danske fængselsbetjente. Samtidig gik den tyske befalingsmand med et par soldater ind på inspektionsbetjentens kontor og proklamerede, at nu var Horserødlejren under tysk kommando.

Inspektionsbetjenten rakte ud efter telefonen, men blev standset af den tyske befalingsmand, idet han blev spurgt om, hvor han skulle ringe hen. Inspektionsbetjenten forklarede, at han var nødt til at melde det skete til sin foresatte. Nu ville den tyske befalingsmand vide, hvor denne foresatte befandt sig, og da inspektionsbetjenten forklarede, at han var i bevogtningslejren nord for Esrumvej, fik den tyske befalingsmand et chok.

Da den tyske befalingsmand gik over mod bevogtningslejren, overhørte en dansk fængselsbetjent, Hans Christian Thomsen tyskerens samtale. De ville rekvirere forstærkning fra den store tyske forlægning ved Hornbæk Strand, hvor der var 2 - 3000 tyske elitetropper. H. C. Thomsen fungerede som dansk-tysk tolk, og kunne forstå, at Horserødlejren var større end tyskerne havde troet.

Forstærkningen fra Hornbæk Strand ankom straks efter til inspektionsbetjentens kontor, og stærkt ophidset beordrede den tyske befalingsmand 4 danske fængselsbetjente til afhøring. Denne afhøring skulle ske i den rækkefølge, som befalingsmanden havde udpeget fængselsbetjentene.

Under afhøringen af den første fængselsbetjent viste det sig, at fængselsbetjenten ikke kunne forstå tysk, eller også kunne han ikke høre, hvad der blev sagt. Det samme skete, da den anden og tredje fængselsbetjent kom til afhøringen. Fængselsbetjent Hans Christian Thomsen har beskrevet, hvordan de trak tiden nærmest i det uendelige. Fængselsbetjentene vidste,

at deres kolleger i Store Lejr var i gang med at advisere i den store lejr, som tyskerne ikke vidste noget om.

I Store Lejr var de danske fængselsbetjente løbet gennem lejren og havde råbt, at nu var tyskerne her, og nu skulle de se at komme af sted. De internerede i Store Lejr var allerede forberedt og klar til flugt. I de enkelte barakkers baderum havde de taget nogle brædder fra baderisten ud, således at baderisten kunne fungere som en stige. De internerede tog derefter madrasser, tæpper m.v. og løb til det sydligste hegn bag barak K-14. Inde fra barak 14 blev flere celleborde rakt ud gennem vinduerne. Disse celleborde skulle man bruge til at sætte mellem de inderste rækker lave pigtråd, hvorpå madrasserne, tæpperne m.v. blev kastet op på det ca. 4 meter høje yderste pigtrådshegn.

På denne måde lykkedes det 107 mand at slippe over hegnet og flygte.

Denne 29. august 1943 omtrent klokken 05.30 var det et frygteligt regnvejr, og stedsansen hos flere af de internerede var lig nul, og derfor havde man slået følgeskab i små grupper. En af disse grupper valgte desværre at søge mod nord, hvor den tyske forlægning var. Her blev de anholdt af tyskerne igen. Andre små hold mistede orienteringen og kom til at gå i ring, og blev standset af tyskerens varselsskud. På denne måde blev 12 af de internerede taget igen, men det var lykkedes 95 af de internerede at flygte.

Omtrent klokken 05.30 kom den sidste danske fængselsbetjent til afhøring hos tyskerne i inspektionsbetjentens kontor. Denne fængselsbetjent havde

Barak 14 med hegnet hvorfra flugten skete

meldt sig ind i Danmarks Nationalsozialistiske Arbejderparti – DNSAP. Han skyndte sig at fortælle, at der var endnu en lejr, hvor der var interneret danske kommunister. Martin Nielsen beskriver i bogen "Rapport fra Stutthof", hvorledes det lykkedes af få de sidste af 107 mand over hegnet inden tyskerne kom ind i Store Lejr ca. 05.45.

29. august 1943 om formiddagen ankom den tyske general von Hanniche for at inspicere lejren. Han var rasende over fangeflugten, samt den foragt mange af fængselsbetjentene udviste overfor ham – en af de danske fængselsbetjente havde nægtet at tage hænderne op af lommerne da general von Hanniche talte til ham. Von Hanniche tog sin pistol og satte den for hovedet af fængselsbetjenten, og først da tog fængselsbetjenten hænderne op af lommerne. Bl.a. på den baggrund ville von Hanniche have, at fængselsbetjentene skulle sendes "sydpå", så de kunne lære nogle pænere manerer, og lære at respektere højerestående personer.

Überstorbahnführer Hillgardner, som skulle være chef i Horserødlejren, tog det mere roligt og fornuftigt, og dermed skete der intet af det, som von Hanniche havde tænkt sig.

De fleste af den danske vagtstyrke blev sendt hjem, dog blev ca. 20 danske fængselsbetjente frivilligt tilbage for at arbejde videre med forplejningen, depotet, medicin m.v. (Dette er starten på "Den danske Forvaltning i Frøslevlejren". Mere herom senere.)

"Tyskerne fik et par kontorer ved siden af os i kontorbygningen, men ingen selvstændig telefon i starten, så

alle omstillinger foregik gennem vores omstillingsbord, hvorved vi kunne aflytte tyske samtaler, så vi kunne følge med i, hvad der skete hos tyskerne. Fængselspersonalet skiftedes til at have telefonvagt om natten, hvor vi blev kaldt op og fik vigtige meddelelser. Der gik et stykke tid, så fik tyskerne deres eget omstillingsbord, og herved mistede vi en vigtig kilde, men vi brugte vore øjne og ører, og fik noget at vide ved samtaler med de tyskere vi kunne stole på, og dem var der et par stykker af, bl.a. Müller. Müller var en tysk kok, som skulle være behjælpelig i køkkenet med udlevering af kosten til tyskerne. Müller var ikke nazist men ægte kommunist, og han havde gemt et emblem fra den kommunistiske bevægelse i Tyskland".

Køkkenmester Børge Rasmussens erindringer.

2. oktober 1943 blev 7 kvinder og 143 mand transporteret væk fra Horserødlejren til en usikker skæbne. Villy Fuglsang beskriver i sin bog "Rejse i dødens fodspor" om denne transport:

"Den dag, vi blev hentet ud fra Horserødlejren, var der ingen, der vidste, hvor vi skulle hen. Vi kunne se, at vi kørte mod København. Da vi nærmede os Langelinie, drejede vi ind til Kastellet. Her sad der allerede andre fanger, og vi troede faktisk, at vi skulle indespærres der.

Men turen gik videre, hen til et skib ved Langelinie kajen. Det var Wartheland, opkaldt efter floden Warthe. Om bord på skibet blev vi stuvet sammen dybt nede i bunden.

Der var fugtigt og koldt. Det eneste, vi kunne høre i mørket, var soldaternes sømbeslæede støvler langt oppe. Jeg ved ikke, hvor længe vi sejlede, man mister fornemmelsen af tid i mørke.

Vi var meget bange. Det eneste, der gik gennem mit hoved, var bare at komme op fra skibet og i land. Der var flere søfolk mellem os, som havde oplevet at blive torpederet under I. Verdenskrig. De fortalte, at hvis vi stødte på en mine, så var chancerne for overlevelse meget små. Det gjorde jo ikke stemningen mere hyggelig."

"Rejse i dødens fodspor" af Niels Ole Frederiksen og Poul Henrik Jensen.

I næsten 4 måneder måtte fangerne i Stutthof forsøge at overleve dette helvede blandt mange andre helveder. Af de 150 danske, som blev sendt til Stutthof fra Horserødlejren, døde 2 kvinder og 4 mænd i denne periode.

25. januar 1944 besluttede kommandanten i Stutthof Poul Werner Hoppe at evakuere hele koncentrationslejren fra den fremrykkende russiske hær. Alle kz-fanger blev stillet op og fik den besked, at hvis de kunne gå ca. 30 km. skulle de stille op og gøre klar til afmarch. Gruppen fra danskerbarakken, barak nr. 5, var på 125 mand. 20 af dem blev på grund af sygdom og almindelig udmattelse ikke anset for arbejdsduelige og måtte derfor blive tilbage i lejren.

"Rejse i dødens fodspor" af Niels Ole Frederiksen og Poul Henrik Jensen.

Denne "evakueringsmarch" fik navnet Døds-marchen, og nærmere beskrivelse af de rædsler der mødte kz-fangerne kan læses i de to hæfter "Rejse i dødens fodspor" og "Fra Slotsgade til Stutthof" af Niels Ole Frederiksen og Poul Henrik Jensen.

Under den ca. 350 km. lange døds-march, som startede 25. januar 1944 og sluttede omtrent 24. maj 1944 døde 9 mænd af de tidligere internerede i Horserødlejren. Hvis fangerne i udmattelse faldt og ikke kunne rejse sig igen, blev de enten skudt eller slået ihjel med geværkolber. Liget blev derefter blot skubbet ned i grøften.

Villy Fuglsang skriver: "Vi var 1200, da vi forlod Stutthof, og vi var kun 380, da vi blev befriet".

Da den tyske hær var i opløsning og på flugt fra den russiske hær, og marchkolonnen befandt sig meget

Fængselspersonalet er opstillet foran general von Hanniche

Ruten for dødsmarschen tegnet af den overlevende fange Arne Jepsen.

tæt på russerne, oplevede de tilbageværende fanger, at de omtrent 24. maj 1944 pludselig var uden de tyske soldater, som havde herset med dem i 4 måneder. De tyske soldater havde forladt dem midt i krigszonen, og nu skulle de på egen hånd prøve at komme hjem.

Martin Nielsen, Villy Fuglsang og

flere andre måtte henvende sig til den lokale befolkning og håbe, at de var venligt indstillet. Der er forskellige måder de kom hjem på. Martin Nielsen og Villy Fuglsang kom hjem gennem Rusland og Sverige til Danmark.

Nogle af de nu befriede blev i Sverige på rekreationshjem, medens an-

Scene fra Dødsmarschen. Original maleri er udstillet på Stutthofmuseet.

dre kom til Danmark. I de efterfølgende måneder døde yderligere 7 mænd af de tidligere internerede i Horserødlejren som følge af de sygdomme, de havde pådraget sig i koncentrationslejren Stutthof.

Af de 7 kvinder og 143 mænd, som blev deporteret fra Horserødlejren til Stutthof, omkom altså 22.

Det diskuteres stadig, hvordan dette kunne ske: Var det på grund af samarbejdspolitikken? Var det misforstået loyalitet overfor de politiske trosfæller, at man valgte ikke at flygte i tide? Hvorfor fulgte man ikke de af Martin Nielsen beskrevne advarsler? Hvor meget kunne man stole på politikerne, når de som tidligere beskrevet ville samarbejde med den tyske besættelsesmagt eller direkte var af tysk afstamning og havde omgang med den tyske besættelsesmagt? Spørgsmålene er mange og hober sig op: HVORFOR?

Horserød den 22. juni

Den 22. juni er det femårsdagen for åbningen af Horserødlejrens Museum. I den anledning indbyder foreningen "Frihedsmuseets Venner" og Horserød Stutthof Foreningen til en lille jubilæumsfestlighed.

Arrangementet starter klokken 11.30 ved mindestenen "Frihedens port". Her taler tidligere Horserød og Stutthoffange, Alfred Andersen.

Derefter starter dagens jubilæumsarrangement i et stort telt klods op ad Horserødlejrens Museum.

Talere: Esben Kjeldbæk, Frihedsmuseet - Henning Jensen, Frihedsmuseets Venner - Erik Haunstrup Clemmensen, Horserød-Stutthof Foreningen - Anton Nielsen, Horserød-Stutthof Foreningen.

Musik ved Leif Monnerup og co.

Medbring madkurv. Drikkevarer kan købes på stedet.

Horserød-Stutthof Foreningens bus afgår fra Hovedbanegården - udgang med Istedgade, pris 100 kr. Tilmelding på telefon nr. 47 149 069, 36 754 594 eller i dagtimerne 38 882 833. (Sidste frist for tilmelding til bus mandag d. 18. juni.)

BØGER

Jeg brød et løfte

Af Dorthe Emilie Røssell.

128 sider.

Pris kr. 158,00.

Udkom den 27. april 07

Forlag: Roskilde Bogcafé

Endnu en sten er lagt – en lille en – men en nødvendig. For at de, som ikke har oplevet besættelsen, kan forstå den tid.

Et seks års barn, som deltager i modstandsbevægelsen mod besættelsesmagten. En, som lod sin lille pige hjælpe til – for samfundets skyld! Og en mor – meget lidt omtalt – som også tog del i modstanden. Barnet, som med sin dukkevogn transporterede illegale skrifter m.v.

Om mennesker, der lige kom forbi – jøder, der skulle have ophold en dag eller to og – meget dagligdags – også skulle have madpakker med på turen til Sverige. Om manglerne, om hvordan andre mennesker i nærheden hjalp med madvarer m.m.

Alt går godt indtil sommeren 1944, da faderen bliver arresteret og indsat i Shellhuset. Da arrestationen foregik i deres havehus, og da ingen var helt på det "rene med" at det var Gestapo, der arriverede, blev faderen så vred, da nogle af mændene gik gennem rosenbedet, at han råbte til dem: "I kunne fandeme godt have gået uden om det bed!" Far bandede ellers aldrig.

Et par dage efter arrestationen blev jeg under påskud af, at min far gerne ville tale med mig, afhentet af tyskerne og kørt til Shellhuset, op på 4. sal og ind på nr. 408. "Her er hun", sagde de, og skubbede mig ind og lukkede døren efter sig. Gestapomanden, som nu ville afhøre Dorthe, var Ib Birkedal Hansen – en af de største nazibøddler, der arbejdede for Gestapo.

"Nu fortæller du mig, hvad du ved, ellers skyder jeg dig, mens din far ser på, og ham bagefter – eller jeg skyder din far, mens du ser på, og dig bagefter!" Dorthe kunne se, at faderen havde været udsat for tortur, men alligevel

fortalte hun ikke noget.

Efter forhøret blev Dorthe lukket ud af huset. Hun skriver: "Der stod jeg alene på fortovet, 10 år gammel, med ansigtet strimet af tårer. Jeg havde tiset i bukserne, jeg var sønderknust, det mest ensomme menneske i hele verden."

En erindringsbog, ja, det er det også, men også en bog, hvor der må være erindringsforskydninger – datoerne er ikke altid rigtige. Nogen efterrationalisering kan vel ikke undgås efter så lang tid. Dog en vigtig lille bog.

Kaj Christensen

Medalje til Emmy Reitoft

Den 5. maj blev mindet og fejret på Bernadottegården i Roskilde som omtalt andet sted i bladet.

Jørgen Barfod fra Frihedskampens Veteraner (FV) havde ønsket at være til stede for at fejre dagen sammen med de gamle modstandsfolk og fanger. Et af dagens højdepunkter var, da han bad om ordet for at sige flg.:

Kære Emmy Reitoft.

Jeg vil gerne på FV's vegne sige dig et par alvorlige ord.

Du har været en så stor hjælp for alle de gamle KZ-fanger, gamle modstandsfolk, krigssejlere og enker, at vi gerne vil takke dig for din indsats.

Du har altid været den første og sidste ved ethvert arrangement.

Du har altid været til hjælp for de handicappede, og så har du tilmed også selv kørt bussen på udflugter.

Det har næppe altid været en let sag for dig; men du har haft en utrolig forståelse og indsigt i de problemer, som uvægerligt opstår.

Siden 1989 har du været alle beboeres gode hyrde.

Nu er det sådan, at FV har indstiftet en Mindemedalje, som vi finder, at du vil være den rette til at modtage. –

Jørgen Barfod bad derefter Emmy Reitoft træde frem, hvorpå han overrakte hende en smuk mindemedalje til forsamlingens store glæde. Der blev klapet meget og alle følte, at den var velfortjent.

Mogens Henrik Nielsen

RUNDE DAGE

Ved Alfred Andersen
Bregnevej 7,2,4
5229 Odense SØ
tlf. 6611 5869

90 år

31. juli
Ingolf Gildam
Bernadottegården
Roskilde
Buchenvaldfange nr. 8634

85 år

18. juni
Børge Holm
Sædding Strandvejen 28
6700 Esbjerg

16. august
Dorothy L. Thye
Idrætsvej 1 G
5500 Middelfart

75 år

22. juni
Gerda Petersen
Thulesvej 28
7000 Fredericia

28. juni
Birthe Larsen
Ruskær 2
2610 Rødovre

26. juli
Lillian Jørgensen
Tjørneengen 3
2791 Dragør

13. september
Tove Hornshøj Jensen
Gl. Hestehauge 3b
5700 Svendborg

Returneres ved varig
adresseændring til:
Anne M. Olsen
Ternevej 39, Snekstrup
5210 Odense N.V.

1133
Asta Dahl
Anemonevej 17
4000 Roskilde

ADRESSELISTE

ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Esbjerg afd.: Fmd.: Gerth Andersen,
Højtoftevej 2, 6700 Esbjerg, tlf. 75 13 28 40.
Kontor: Gammel Fritidscenter,
Grønnevangsvej (ved Østerbycentret),
6700 Esbjerg. Åbent hver onsdag 14-17.

Odense afd.: Fmd.: Henry Jensen,
Strynøgade 14, 5000 Odense C, tlf. 65 90 32 02
Kass.: Alfred Andersen, Bregnevej 7,
5220 Odense SØ, tlf. 66 11 58 69.

Omegnsafdelingen:

Sydkaen 4.1.th, 3600 Frederikssund,
tlf 45 87 54 98, mobil 45 87 54 98
Fmd.: Eigil Skov Jørgensen, Strandvej 35,
Kulhus, 3630 Jægerspris, tlf. 47 53 02 48,
giro 8011788, sociale sager

Sjællands afd.:

Fmd.: Mogens Henrik Nielsen, Nystedvej 14,
Veddelev, 4000 Roskilde, tlf. 46 75 77 13
Kass.: Harry Henriksen, Sennepsmarken 11,
3000 Espergærde

Sydfyns afd.: Fmd.: Ole Martinussen,
Bruuns Alle 20, 5700 Svendborg, tlf. 62 21 40 48

Sydøstjysk afd.: Fmd.: Kaj Eilertsen,
Chr. VII Vej 14, 6070 Christansfeld,
tlf. 74 56 22 90.

Kasserer: Birgit Lund,
Skovparken 76 B, 6000 Kolding,
tlf. 75 53 73 53.
Kontor: Vendersgade 28
Åbent tirsdag 14-16

Århus afd.:

Kontaktperson: Bruno Bøtker,
Palludan-Møllers Vej 63,2 TH
8210 Århus V
tlf. 86 10 28 48

ALLIEREDE KRIGSSEJLERES VETERANFORENING

Fmd.: Else Lizier, Tårnvej 20, 2610 Rødovre,
tlf. 36 70 03 68
Kass.: Erik Qvist, Udsigten 16, 4220 Korsør,
tlf. 58 37 78 06

ODENSE HISTORIE 1940-45

Brandts Passage 15,1.tv
5000 Odense C, tlf. 66194045
Åbent d.1.lørdag i måneden kl.13-16

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethesvej 28, Ejby,
4070 Kirke Hyllinge, tlf. 46 40 50 87
Giro: 87 446 867

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Ebba Hjortshøj, Hermann Stillingsvej 17,
8900 Randers, tlf. 86 42 77 29
Kasserer: Marion Jensen, Stadfeldtsvej 12,
8900 Randers, tlf. 20 22 59 54

FRIHEDSKAMPENS VETERANER

Fmd.: Jørgen H. Barfod,
Ved Fortunen 10, 2800 Kgs. Lyngby,
tlf. 45 87 22 54.
Næstfmd.: Eigil Skov Jørgensen (Foss),
Strandvej 35, Kulhuse, 3630 Jægerspris,
tlf. 47 53 02 48.

Kasserer: Bent Nielsen,
Strandjægervej 78, 2791 Dragør,
tlf. 32 53 07 16.

GESTAPOFANGERNE RANDERS

Fmd.: Frode Greve Rasmussen,
Lyngdalvej 18, 8500 Grenå, tlf. 86 30 90 76
Kass.: Karen Andersen, Gadevænget 1, 8900
Randers, tlf. 86 43 85 86, giro 663 8961

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, H.H. Kochsvej 4,
Blok 2, værl. 240, 4000 Roskilde, tlf. 36 16 60 98
Kass.: Carl Adolf Sørensen, Egernevej 24,
8270 Højbjerg, tlf. 86 27 23 47

HORSERØD STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Anton Nielsen,
Møllevej 17, 3650 Ølstykke, tlf. 47 17 90 69
Kass.: Bodil Enoch, Brøndbyøster Torv 51 5.th.,
2605 Brøndby, tlf. 36 75 45 94

KRIGSSEJLERGRUPPEN 1939-1945

Bent Ørberg og Bjørg Vitnes,
Torvegade 64, 3. & 4. tv., 1400 Kbh. K,
tlf. 32 95 22 06/32 95 55 04

VENNEKREDSEN I DANMARK

for KZ Neuengamme
Fmd. Helle Sørensen
Dalstrøget 22, 4340 Tølløse. Tlf. 5918 6689
Kass.: Gitte Sundahl, Søkildevvej 3,
5970 Ærøskøbing, tlf. 62 52 21 50

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Peder Søgård, Reedtzholmvej 114,
4736 Karrebæksminde, tlf. / fax 55 44 10 32
E-post: pse17@dadlnet.dk

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Krasnik Fischermann, Gl. Vartov
Vej 29, 2. tv., 2900 Hellerup, tlf. 39 62 83 55
Kass.: Michael Fingeret, Herman Triers Plads 2,
1631 Kbh. V, tlf. 35 37 11 21

FORH. KONTORCHEF I FRIHEDSFONDEN

Anna-Lise Clausen, Præstefælledvej 67,
2770 Kastrup, tlf. 32 51 50 13

ARBEJDSKADESTYRELSEN

Æbeløgade 1, Postboks 3000, 2100 Kbh. Ø,
tlf. 39 17 77 00, fax 39 17 77 11

AMICALE INTERNATIONALE DE NEUENGAMME (AIN)

Vicepræsident Ernst Nielsen,
Sofielunden 14, 2600 Glostrup

FÉDÉRATION INTERNATIONALE DES RÉSISTANTS, DANMARK (FIR)

Anton Nielsen, Møllevej 17,
3650 Ølstykke, tlf. 47 17 90 69

BERNADOTTEGÅRDEN

Bernadottegården 94, 9560 Hadsund,
tlf. 96 53 13 50

BERNADOTTEGÅRDEN

H.H. Kochsvej 4, Himmelev, 4000 Roskilde,
tlf. 46 31 60 00

MINDELUNDEN RYVANGEN

Tuborgvej 33, 2900 Hellerup, tlf. 39 62 14 67.

BANGSBO MUSEUM

9900 Frederikshavn, tlf. 98 42 31 11.

FRIHEDSMUSEET

Churchillparken 7, 1263 København,
tlf. 33 13 77 14.

MUSEET FOR FRØSLEVLEJREN

Lejrvejen 83, Frøslev, 6330 Padborg,
tlf. 74 67 65 57.

MUSEET PÅ KOLDINGHUS

Postboks 91, 6000 Kolding, tlf. 76 33 81 99.
Åbent kl. 10-17.

HORSERØDLEJRENS MUSEUM

Esrumvej 367, 3000 Helsingør. Åbent søndag,
tirsdag og torsdag kl. 11-15.

BESÆTTELSESMUSEET I ÅRHUS 1940-45

Mathilde Fibigers Have 2 (v/ Domkirken)
8000 Århus C, tlf. 86 18 42 77, fax 86 18 42 83
Fond reg. nr.: 12844

HISTORISK SAMLING FRA BESÆTTELSESTIDEN,

Niels Bohrs Alle 9, 6700 Esbjerg
Åbent tirsdag kl. 10-12 og torsdag kl. 10-18.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejes af De Erhvervshæmmede.
12 senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8582 Anholt by.
Henvendelse til Birthe Fuglsang,
Strandbakkevej 28, 8250 Egå, tlf. 86 22 40 46.
Ansøgning om ophold i højsæsonen skriftlig
senest den 1. februar.

FRØSLEVLEJRENS MUSEUM

Lejrvejen 83, 6330 Padborg
tlf. 7467 6557